

The requirements for a successful modern railway worker with higher education are submitted, as well as the peculiarities of the training of future specialists at technical universities are detected.

We focus on the training of a specialist at the railway university, especially on his great mobility, responsibility and self-activity in mastering modern information and computer technology, successful creative self-realization, adoption to implementation of higher life goals, achievement of high level of aspiration and professional success.

The article points out that the best results are achieved by those railway workers who are interested not only in the process of training but also in rapid implementation of their own creative plans, even if they are not very significant for today, but can be very important for professional activity in future. Well-developed personal qualities provide the advantage over the narrow professionalism.

The ways to overcome the existing narrow professional education in Ukraine are described. The result of this process has to be a railway specialist whose values, principles and rules of life are formed completely.

The system of pedagogical support, which aim is to transform adverse conditions of education (internal and external) on favorable is suggested as the main direction of training of future railway workers to their future professional activity.

The process of adaptation of railway workers to the new conditions of the development of railway transport is interpreted by the author as an active device to another, new attitude to the profession, new requirements, customs and traditions; new conditions of life, patterns of behavior, new forms of leisure; as the assimilation of new forms of cultural communication, assessment, means and methods of self-study, as well as the recognition of their personal values, norms and requirements of the new social environment; the possession of new professional activities.

Based on the analysis of the problem a general strategy of the formative experiment was worked out. In its format the required basic professional components aimed at the development of true professionalism of each member of the target profile of his future professional life during training at high school were determined.

Key words: professionalism, psychological and pedagogical targets, future engineer, railway transport, professional training.

УДК 378.147:811.161.2'243

Г. Д. Швець

Інститут філології Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ В ІНСТИТУТІ ФІЛОЛОГІЇ КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

У статті проаналізовано комплекс дисциплін вільного вибору студента в навчальних планах підготовки бакалаврів-філологів, спеціалістів і магістрів спеціальності «Українська мова і література» спеціалізації «Українська мова як іноземна». Схарактеризовано знання й уміння, що складають основу професійної компетентності викладача української мови як іноземної. Узагальнено досвід і напрацювання кафедри української та російської мов як іноземних Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Доведено, що система підготовки викладачів української мови як іноземної, що склалася в Інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, спрямована на

формування фахівців та спеціалістів, здатних ефективно організовувати процес навчання української мови в аудиторії інокомунікантів і проводити дослідження лінгвістичних та методичних проблем цієї галузі вітчизняної лінгводидактики.

Ключові слова: комплекс навчальних дисциплін, методика викладання української мови як іноземної, підготовка викладачів, професійна компетентність, спеціалізовані професійні компетенції, знання, уміння.

Постановка проблеми. Потреба в оптимізації системи підготовки викладачів української мови як іноземної та більш активного її впровадження у вишах України зумовлена неузгодженістю між соціальним замовленням і практикою його реалізації, про що свідчить гострий попит на фахівців, компетентних у викладанні української мови студентам-інокомунікантам та учням шкіл із мовою навчання національних меншин.

Аналіз актуальних досліджень. Брак відповідно підготовлених викладачів у вищих навчальних закладах України констатує Л. Новицька: «За справу викладання української мови як іноземної беруться зараз звичайні викладачі української мови. Як показав наш досвід, без володіння методикою викладання української мови як іноземної заняття не досягають мети і, що ще прикріше, призводять до нерозуміння та несприйняття матеріалу іноземними студентами» [4, 173]. Зарубіжні україністи також відзначають актуальність цієї проблеми, наприклад, Г. Лесная називає головною перешкодою в процесі більш активного введення української мови в курси університетів Росії «практично повну відсутність ... кваліфікованих спеціалістів, здатних викладати українську мову як іноземну» [2, 130]. Дослідники стану викладання української мови в закладах з угорською мовою навчання (Є. Барань, К. Маргітич, С. Черничко та ін.) наголошують на необхідності створення посібника з методики навчання української мови у школах зазначеного типу та важливості забезпечення національних шкіл педагогічними кадрами, компетентними у викладанні української як нерідної (державної) [3; 6]. Спробою заповнити цю прогалину в методичній підготовці викладача української мови та літератури, спрямованій насамперед на його підготовку як учителя рідної мови, є пропонований Г. Кузь спецкурс «Методика викладання української мови як іноземної» [1]. Таким чином, ефективна організація професійно-методичної підготовки викладачів з української мови як іноземної – одне з нагальних завдань сучасної вітчизняної педагогіки.

Як відомо, становлення системи навчання методики викладання української мови як іноземної почалося в 90-х роках ХХ ст. [7]. Зважаючи на необхідність створення національної програми поширення й вивчення української мови як іноземної та підготовки висококваліфікованих викладачів української мови для іноземців, Міністерству освіти та науки для

затвердження було запропоновано концепцію, навчальний план і програму за напрямом «Філологія» («Українська мова як іноземна»), розроблені на кафедрі українського прикладного мовознавства філологічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка [5]. На жаль, вдалося відкрити лише спеціалізацію «Українська мова як іноземна» та внести її в перелік спеціальності «Українська мова і література».

Мета статті – схарактеризувати систему підготовки викладачів української мови як іноземної в Інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Виклад основного матеріалу. В Інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка підготовку фахівців за спеціалізацією «Українська мова як іноземна» було розпочато в 1993 р. на базі кафедри української та російської мов як іноземних. Її співробітники, використовуючи досвід у навчанні іноземців російської мови та підготовці зарубіжних кадрів за спеціальністю «Російська мова як іноземна» (за цим напрямом кафедра працювала з 1978 р.), ураховуючи новітні тенденції в методиці викладання іноземних мов і сучасні дослідження з лінгводидактики української мови, створили необхідне навчально-методичне забезпечення для підготовки викладачів української мови як іноземної й навчання зарубіжних громадян української та російської мов. Серед основних напрямів наукових досліджень кафедри такі: специфіка функціонування української та російської мов у різних сферах мовлення і спілкування; системно-структурна організація лексики української та російської мов; дослідження словникового складу української та російської мов у лінгвокультурологічному аспекті; лінгводидактичні основи опису української мови з метою її викладання в іноземній аудиторії (функціональний і порівняльний аспекти); обґрунтування оптимальних методичних концепцій навчання української мови як іноземної (зміст, принципи, методи, засоби навчання); моделювання навчального процесу з української мови для різних категорій іноземних слухачів; створення з цією метою навчальних і навчально-методичних посібників, сучасних програм навчання для іноземних бакалаврів, магістрантів, аспірантів та студентів включеного навчання; розробка системи рівнів володіння українською мовою як іноземною, їх лінгвометодичний опис у формі державних стандартів, а також створення відповідної системи тестування тощо.

Підготовка майбутніх філологів за спеціалізацією «Українська мова як іноземна» здійснюється в Київському національному університеті імені Тара-

са Шевченка на рівнях «бакалавр» (на третьому й четвертому роках навчання), «спеціаліст» та «магістр». Набір на спеціалізацію відбувається через рік.

Система навчальних дисциплін для студентів цих освітньо-кваліфікаційних рівнів сьогодні виглядає таким чином.

ОКР	Навчальні дисципліни
Бакалавр	Вступ до спеціалізації «Українська мова як іноземна». Методика викладання української мови як іноземної. Функціональна морфологія української мови. Функціональний синтаксис української мови. Порівняльний аналіз мов у лінгвометодичному аспекті. Національно орієнтоване викладання української мови як іноземної. Навчання видів мовленнєвої діяльності у викладанні української мови як іноземної. Переклад у курсі української мови як іноземної. Вивчення фонетики української мови в іноземній аудиторії
Спеціаліст	Принципи системно-структурного опису лексики української мови. Лінгвостилістичний аналіз тексту в курсі викладання української мови як іноземної
Магістр	Методика викладання лексики і граматики в іншомовній аудиторії. Художній текст у системі навчання української мови як іноземної. Актуальні питання української лінгводидактики. Діалогічне та монологічне мовлення у процесі викладання української мови як іноземної. Лінгвокраїнознавство у процесі викладання української мови як іноземної

Згідно з навчальними планами дисциплін, бакалавр-філолог за названою спеціалізацією повинен знати:

- основні положення методики викладання української мови як іноземної;
- психолого-педагогічні аспекти викладання української мови інокомунікантам;
- моделі організації навчання української мови в іноземній аудиторії та принципи створення навчально-методичного забезпечення викладання;
- методи формування, розвитку й удосконалення навичок говоріння, читання, аудіювання та письма в курсі української мови як іноземної;
- основні типи функціональних граматик у вітчизняній і зарубіжній дидактиці й можливості використання їх у практиці викладання української мови як іноземної;
- роль і місце порівняльних досліджень у лінгвістичному описі української мови з метою її викладання в іншомовній аудиторії;
- принципи національно орієнтованого викладання української мови іноземцям;
- методи організації ефективної роботи з формування й удосконалення слухо-вимовних і ритміко-інтонаційних навичок інокомунікантів.

Метою комплексу спеціалізованих дисциплін бакалаврського плану є формування у студентів умінь:

- адекватно аналізувати різноманітні факти навчальної ситуації у процесі викладання української мови в іноземній аудиторії;
- аналізувати лінгвістичний матеріал з погляду його функціонування в мовленні та виявляти ті характеристики, які є важливим фактором успішного оволодіння іноземцями українською мовою;
- проводити поглиблене компаративне дослідження двох або трьох мов, що становить підґрунтя реалізації принципу свідомого засвоєння чужої мови;
- враховувати специфіку рідної мови й культури слухачів курсу української мови як іноземної;
- вибудовувати ефективну систему завдань і вправ для формування й удосконалення аспектних навичок іноземних студентів;
- доцільно використовувати завдання на переклад для розвитку лексичних та граматичних умінь і навичок інокомунікантів.

Отже, названі знання й уміння бакалаврів-філологів складають основу спеціалізованих професійних компетенцій, з урахуванням чого й вибудовано комплекс навчальних дисциплін для спеціалістів і магістрів.

До плану підготовки студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст», розрахованого на десять місяців, внесено два курси, спрямовані на поглиблення загально філологічних і спеціалізованих методичних знань студентів. Так, наприклад, відповідно до мети дисципліни «Лінгвостилістичний аналіз тексту в курсі викладання української мови як іноземної» – навчити студентів методики й техніки лінгвостилістичного аналізу тексту та методично доцільного й ефективного використання елементів цього аналізу при викладанні української мови в іноземній аудиторії – сформульовано такі завдання: поглибити й систематизувати знання студентів про текст, його структуру, текстові категорії та ознаки, специфіку текстів різних функціональних стилів; ознайомити спеціалістів-філологів з основними методами лінгвостилістичних досліджень; розвинути у студентів навички цілісного й різноаспектного часткового аналізу тексту, сформовані в результаті вивчення інших філологічних дисциплін; окреслити мету й завдання лінгвостилістичного аналізу тексту в курсі української мови як іноземної; схарактеризувати методику використання елементів лінгвостилістичного аналізу в іншомовній аудиторії під час роботи з текстами наукового, публіцистичного, офіційно-ділового та художнього стилів; навчити майбутніх викладачів української мови створювати ефективні завдання лінгво-

стилістичного характеру до текстів різних стилів, спрямовані на формування й розвиток умінь, необхідних для успішної текстової діяльності інокомунікантів.

Комплекс навчальних дисциплін з методики викладання української мови як іноземної магістерського циклу характеризується спрямованістю на поглиблене вивчення проблем лінгводидактики й удосконалення дослідницьких умінь студентів, розвиток їх наукової пошукової активності та творчих здібностей. У результаті вивчення спеціалізованих дисциплін магістри-філологи отримують знання про:

- сучасні напрями лінгвістичних досліджень та актуальні питання української лінгводидактики;
- прийоми лінгвістичного, дискурсивного, літературознавчого, лінгвостилістичного, лінгвокраїнознавчого аналізу тексту та принципи їх застосування в іншомовній аудиторії;
- систему формування й розвитку навичок діалогічного та монологічного мовлення на різних етапах вивчення української мови як іноземної;
- методику викладання лексики й граматики в іншомовній аудиторії;
- національно-культурну семантику номінативних і реляційних одиниць української мови та систему роботи над лінгвокраїнознавчим матеріалом у курсі викладання української мови як іноземної.

Спеціалізовані професійні вміння формуються у процесі написання магістрантами дипломних робіт лінгводидактичного спрямування, виконання самостійних завдань до практичних занять, презентації розроблених матеріалів і колективного їх обговорення, аналізу переваг та недоліків запропонованих студентами шляхів вирішення певної методичної проблеми, спільного пошуку оптимальних форм і методів роботи в іноземній аудиторії. Це вміння:

- володіти методами лінгвістичної та лінгводидактичної науково-дослідної роботи;
- володіти сучасними методами викладання української мови як іноземної;
- застосовувати різноманітні прийоми аналізу художнього твору й володіти методикою роботи з художнім текстом у курсі української мови як іноземної;
- добирати ефективні методи для формування в іншомовного слухача міжкультурної компетентності, яка забезпечує реалізацію мовної особистості в межах діалогу культур;
- використовувати оптимальні й ефективні методи, форми та прийоми для формування й розвитку навичок монологічного й діалогічного

мовлення, лексичних і граматичних умінь та навичок, комунікативної компетентності в курсі української мови як іноземної.

Специфікою методичного алгоритму формування професійної компетентності майбутніх викладачів української мови в іншомовній аудиторії є обмежене використання методу інформаційно-репродуктивної лекції, поєднання методів проблемної лекції й евристичної бесіди, залучення форм роботи, що наближають студентів до реалій майбутньої спеціальності (аналіз навчальних програм, посібників з української мови як іноземної, збірок навчальних текстів для іншомовних читачів, відвідання занять з практичного курсу української мови, бесіди з іноземними студентами, «програвання» можливих навчальних ситуацій під час викладання української мови в аудиторії інокомунікантів, демонстрація ефективності певних методів роботи тощо). Вагомим стимулом до активної творчої роботи магістрантів є усвідомлення практичного значення їхньої праці: майбутні викладачі-філологи долучаються до наукових досліджень кафедри та беруть участь у створенні посібників з української мови як іноземної [8].

Протягом асистентської практики магістранти мають можливість спостерігати й аналізувати реалії навчального процесу з української мови як іноземної, удосконалювати вміння планувати, розробляти та проводити ефективно заняття для інокомунікантів певного рівня володіння мовою, що є основною складовою відповідної професійної компетентності.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, система підготовки викладачів української мови як іноземної, що склалася в Інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, спрямована на формування фахівців і спеціалістів, здатних ефективно організовувати процес навчання української мови в аудиторії інокомунікантів і проводити дослідження лінгвістичних та методичних проблем цієї галузі вітчизняної лінгводидактики. Перспективи подальших наукових пошуків у цьому напрямі вбачаємо в обґрунтуванні й запровадженні нових ефективних методів і прийомів навчання методики викладання української мови як іноземної та формування відповідної професійної компетентності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кузь Г. Спецкурс «Методика викладання української мови як іноземної» у системі комплексної навчально-методичної підготовки викладача української мови / Г. Кузь // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – Вип. 6. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – С. 57–63.
2. Лесная Г. М. Українська мова як іноземна в Росії: до проблеми концепції викладання / Г. М. Лесная // Матеріали V конгресу Міжнародної асоціації українців / Мовознавство : збірник наукових статей. – Чернівці : Рута, 2003. – С. 130–134.

3. Маргітич К. Навчання української мови в початкових класах угорськомовних загальноосвітніх навчальних закладів Закарпаття / К. Маргітич // Українська мова у світі : збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції, 8–9 листопада 2012 р. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. – С. 132–139.

4. Новицька Л. Проблеми викладання української мови як іноземної / Л. Новицька // Українська мова у світі : збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції, 8–9 листопада 2012 р. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. – С. 173–178.

5. Сокіл Б. Концепція підготовки фахівців для викладання української мови в іншомовній аудиторії / Б. Сокіл, З. Мацюк // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – Вип. 1. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – С. 6–12.

6. Черничко С. Вивчення української мови у школах з угорською мовою навчання / С. Черничко, Є. Барань // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – Вип. 8. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – С. 72–78.

7. Швець Г. Д. Становлення методики викладання української мови як іноземної / Г. Д. Швець // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія : зб. статей. – Ялта : РВВ КГУ, 2013. – Вип. 39. – Ч. 4. – С. 361–370.

8. Швець Г. Д. Читаймо українською : навчальний посібник з української мови для іноземних студентів / Г. Д. Швець, Ю. О. Торчинська, А. О. Літвінчук ; за ред. Г. Д. Швець. – К. : Фенікс, 2012. – 112 с.

РЕЗЮМЕ

Швец А. Д. Подготовка преподавателей украинского языка как иностранного в институте филологии Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

В статье проанализирован комплекс дисциплин свободного выбора студента в учебных планах подготовки бакалавров-филологов, специалистов и магистров специальности «Украинский язык и литература» специализации «Украинский язык как иностранный». Охарактеризованы знания и умения, составляющие основу профессиональной компетентности преподавателя украинского языка как иностранного. Обобщен опыт и достижения кафедры украинского и русского языков как иностранных Института филологии Киевского национального университета имени Тараса Шевченко. Доказано, что система подготовки преподавателей украинского языка как иностранного, которая сложилась в Институте филологии Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, направлена на формирование специалистов, способных эффективно организовывать процесс обучения украинского языка в аудитории инокоммуникантов и проводить исследования лингвистических и методических проблем этой отрасли отечественной лингводидактики.

Ключевые слова: комплекс учебных дисциплин, методика преподавания украинского языка как иностранного, подготовка преподавателей, профессиональная компетентность, специализированные профессиональные компетенции, знания, умения.

SUMMARY

Shvets H. D. Training of Teachers of Ukrainian as a Foreign Language in the Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv.

The need to optimize the system of training of teachers of Ukrainian as a foreign language and more active its implementation in Ukrainian universities is caused by inconsistency between the social order and the practice of its realization, as evidenced by pressing demand for the specialists, who are competent in teaching the Ukrainian language to foreign students and pupils of schools with languages of national minorities.

The article gives the characteristic of the complex of elective subjects in the educational plans of training of the bachelors-philologists, specialists and masters in the speciality «The Ukrainian language and literature» (specialization «Ukrainian as a foreign language»). It generalizes the experience and achievements of the Department of Ukrainian and Russian as foreign languages of the Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv. The article characterizes knowledge and skills that form the basis of professional competence of the teacher of Ukrainian as a foreign language. Training of bachelors of this specialization is directed on formation of students' basic knowledge and practical skills in the methodology of teaching Ukrainian as a foreign language: the principles and the content of training, the system of work on formation and development of the skills of reading, listening, speaking and writing, functional approach to the study of linguistic phenomena, etc. The curriculum of the specialists, designed for ten months, contains two courses aimed at deepening of students' general philological and specialized practical knowledge. The complex of disciplines in the methodology of teaching Ukrainian as a foreign language of master's cycle is characterized by a focus on in-depth study of the linguodidactics problems and the improvement of the students' research skills, the development of their scientific search activity and creativity.

The system of training of teachers of Ukrainian as a foreign language, which was formed in the Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv, aimed at the formation of the specialists, capable to organize effective process of teaching the Ukrainian language in the foreign audience and conduct researches of linguistic and methodological problems of this sector of national linguodidactics.

Key words: *the complex of disciplines, methodology of teaching Ukrainian as a foreign language, training of teachers, professional competence, specialized professional competence, knowledge, skills.*